

Protection of personal data in EU law and its feasibility in the Iranian legal system (Type of Paper: Research Article)

Mahdieh Latifzadeh¹, Sayyed Mohammad Mahdi Qaboli Dorafshan^{2*},

Saeed Mohseni³, Mohammed Abedi⁴

Abstract

With the adoption of the European Union General Data Protection Regulation (GDPR) on personal data protection in 2016 and its entry into force in 2018, all EU member states were required to provide maximum protection of personal data and individuals. The maximum protections of this regulation are expressed in various provisions, which are more accurate, stricter and more practical than the previous legal frameworks of the European Union and other countries. One of the most important aspects of personal data protection is the flow of different rights to the data subject. In several articles, this regulation refers to the rights of data subjects for the effective protection of their personal data. Given that the protection of personal data and data subjects is an important issue and one of the citizenship rights in any society, the need to examine this issue is also felt in the Iranian legal system. In this study, by stating the mentioned rights from the point of view of the European regulation related to personal data, it becomes clear that although according to the relevant Iranian laws, Iranian legal principles and Imami jurisprudence, some rights of the data subject are also present in Iranian law; However, not all of these rights are provable and the existing rights are not without flaws, so there is a need for legal clarification in this regard.

Keywords

Personal Data Protection and Safeguarding Draft Act, Right to object, Right to data portability, Right of access, Right to be forgotten, Data subject.

-
1. Ph.D. candidate, Department of Private Law, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
Email: m.latifzadeh@mail.um.ac.ir
 2. Associate Professor, Department of Private Law, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran,
(Corresponding Author). Email: ghaboli@um.ac.ir
 3. Associate Professor, Department of Private Law, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
Email: s-mohseni@um.ac.ir
 4. Assistant Professor, Department of Private Law, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
Email: dr.m.abedi@um.ac.ir
- Received: June 1, 2021 - Accepted: November 18, 2021

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

حمایت از داده شخصی در حقوق اتحادیه اروپا و امکان‌سنجی آن در نظام حقوقی ایران^۱ (نوع مقاله: علمی - پژوهشی)

مهديه لطيف‌زاده^۲، سيد محمدمهدي قبولي درافشان^{۳*}، سعيد محسنی^۴، محمد عابدي^۵

چکیده

با تصویب مقررات عمومی حفاظت از داده اتحادیه اروپا^۶ در خصوص حمایت از داده شخصی در سال ۲۰۱۶ و لازم‌الاجرا شدن آن در سال ۲۰۱۸، تمامی کشورهای عضو اتحادیه اروپا ملزم به حمایت حداکثری از داده‌های شخصی و اشخاص موضوع داده شدند. حمایت‌های حداکثری این مقررات در مواد مختلفی بیان شده است که نسبت به بسترهای قانونی سابق اتحادیه اروپا و سایر کشورها، در خصوص حمایت از داده شخصی دقیق‌تر، سختگیرانه‌تر و در مقام عمل کاربردی‌تر است. یکی از اساسی‌ترین جنبه‌های حمایت از داده‌های شخصی، جریان حقوق مختلف برای اشخاص موضوع داده است. این مقررات در چندین ماده، به حقوق اشخاص موضوع داده جهت حفاظت مؤثر نسبت به داده‌های شخصی شان اشاره کرده است. با توجه به اینکه حفاظت از داده‌های شخصی و اشخاص موضوع داده امری مهم و یکی از حقوق شهروندی در هر جامعه‌ای است، ضرورت بررسی این مسئله در نظام حقوقی ایران نیز احساس می‌شود. در این پژوهش با بیان حقوق اشخاص موضوع داده از نگاه مقررات اروپایی مربوط به داده شخصی، روشن شد، اگرچه به موجب قوانین موضوعه ایران، مبانی حقوقی ایران و فقه امامیه برخی از حقوق اشخاص موضوع داده در حقوق ایران نیز وجود دارند؛ لیکن تمامی این حقوق اثبات‌شده و حقوق موجود نیز خالی از اشکال نیست؛ بدین سبب تصریح قانون در این خصوص ضروری است.

کلیدواژگان

پیش‌نویس لایحه «صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی»، حق اعتراض، حق انتقال داده، حق دسترسی، حق فراموش شدن، شخص موضوع داده.

۱. مقاله حاضر در راستای تبیین چگونگی حمایت از داده‌های شخصی، به‌طور ویژه حقوق اشخاص موضوع داده را مورد توجه و بررسی قرار داده است. این اثر تحت حمایت مادی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور (INSF) برگرفته از طرح شماره ۹۸۰۲۸۶۸۹ انجام گرفته است.

۲. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
Email: m.latifzadeh@mail.um.ac.ir

۳. دانشیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول).
Email: ghaboli@um.ac.ir

۴. دانشیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
Email: s-mohseni@um.ac.ir

۵. استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
Email: dr.m.abedi@um.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۱ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۱۷

مقدمه

افراد در بسترهای مختلفی از داده‌های شخصی خود استفاده می‌کنند. در واقع استفاده از داده‌های شخصی ضروری و امری اجتناب‌ناپذیر است. از سوی دیگر حفاظت از داده‌های شخصی یکی از حقوق شهروندی است و اشخاص موضوع داده شایسته حمایت هستند. حفاظت از داده شخصی و اشخاص موضوع داده به‌طور کامل، توسط مقررات عمومی حفاظت از داده^۱ - از این به بعد GDPR- حاصل شده است. این مقررات در سال ۲۰۱۶ تصویب و از سال ۲۰۱۸ لازم‌الاجرا شده و جامع‌ترین بستر قانونی موجود، در خصوص حفاظت از داده شخصی^۲ و شخص موضوع داده است. به موجب GDPR شخص موضوع داده حقوق مختلفی دارد. این حقوق در مواد ۱۲ تا ۲۲ GDPR بیان شده و متضمن حمایت‌های جامع برای شخص موضوع داده است. حقوق مذکور، توسط GDPR نسبت به قوانین سابق حفاظت از داده تقویت شده یا برخی حقوق - مانند حق انتقال داده- به موجب این مقررات برای اولین بار معرفی شده است. در این پژوهش ابتدا حقوق اشخاص موضوع داده براساس GDPR تبیین و در گام بعدی جریان حقوق مذکور در نظام حقوقی ایران امکان‌سنجی می‌شود.

تبیین حقوق اشخاص موضوع داده به موجب مقررات عمومی حفاظت

از داده اتحادیه اروپا

حقوق اشخاص موضوع داده در مواد ۱۲ تا ۲۲ GDPR بیان شده است. این حقوق دریافت اطلاعات در مورد پردازش داده‌های شخصی، دسترسی به داده‌های شخصی مربوط به شخص موضوع داده، درخواست تصحیح داده‌های شخصی نادرست یا ناقص، حذف داده‌های شخصی، درخواست محدودیت پردازش، حق انتقال داده، اعتراض به پردازش و عدم قرار گرفتن در معرض تصمیمات خودکار است. در این قسمت هر یک از حقوق مذکور در بندهای جداگانه بیان شده و در نهایت تراجم میان حقوق اشخاص موضوع داده به‌عنوان حقوق فردی با حقوق جمعی در حقوق اتحادیه اروپا بررسی می‌شود.

1. General Data Protection Regulation (GDPR)

2. Personal Data

داده شخصی مطابق با GDPR، به معنای هر اطلاعاتی است که مربوط به شخص حقیقی شناخته‌شده یا قابل شناسایی (شخص موضوع داده) است. یک فرد حقیقی قابل شناسایی کسی است که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، به‌ویژه با ارجاع به یک شناسه از جمله نام، شماره شناسایی، اطلاعات مکانی، شناسه آنلاین یا به یک یا چند ویژگی خاص مانند هویت فیزیکی، فیزیولوژیکی، روانی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی آن فرد حقیقی، شناسایی شود (EUR-Lex, 2016: 33).

حق دریافت اطلاعات از کنترل کننده

شخص موضوع داده باید از هرگونه عملیات پردازش بر روی داده‌های شخصی خود، مبنای حقوقی پردازش و اهداف آن مطلع شود (6: 2016 BNA). مشروح ۱ ۶۰ GDPR در خصوص حق دریافت اطلاعات و آگاه بودن^۲ بیان می‌کند: «اصول پردازش شفاف و منصفانه ایجاب می‌کند که شخص موضوع داده از عملیات پردازش و اهداف آن مطلع شود. کنترل کننده باید هر اطلاعات دیگری را که برای اطمینان از پردازش منصفانه و شفاف با در نظر گرفتن شرایط خاص و زمینه پردازش داده‌ها لازم است، به شخص موضوع داده ارائه دهد...» (12: 2016 EUR-Lex). کنترل کننده باید اطلاعاتی را در مورد پردازش، به شخص موضوع داده پیش از انجام هرگونه فعالیت پردازشی ارائه دهد. این تعهد صرف نظر از اینکه آیا داده‌های شخصی به‌طور مستقیم از شخص موضوع داده جمع‌آوری شده است یا اینکه از منبع دیگری به‌دست آمده‌اند، وجود دارد. با این حال، بین این دو مورد، حداقل در محتوای اطلاعات لازم برای شخص موضوع داده کمی تفاوت وجود دارد، چراکه به موجب ماده ۱۳ (۱) GDPR: «۱- در صورتی که داده‌های شخصی مربوط به شخص موضوع داده از شخص موضوع داده جمع‌آوری شده باشند، کنترل کننده باید در زمانی که داده‌های شخصی را به‌دست آورد، تمام اطلاعات ذیل را به شخص موضوع داده ارائه کند: الف) هویت و جزئیات تماس کنترل کننده و نماینده کنترل کننده در صورت وجود؛ ب) جزئیات تماس مأمور حفاظت داده در جایی که کاربرد دارد؛ ج) هدف از پردازش داده‌های شخصی و همچنین مبنای حقوقی برای پردازش؛ د) در جایی که پردازش براساس بند «و» ماده ۶ (۱) است، منافع مشروع دنبال شده به‌وسیله کنترل کننده یا شخص ثالث؛ د) دریافت کنندگان یا دسته‌های دریافت کنندگان داده‌های شخصی در صورت وجود؛ ه) در صورت کاربرد این امر که کنترل کننده قصد انتقال داده‌های شخصی به کشور ثالث یا سازمان بین‌المللی را دارد، همچنین اشاره به تدابیر حفاظتی مناسب و به‌دست آوردن یک نسخه از این موارد و یا جایی که این موارد در دسترس اند» (EUR-Lex, 2016: 40 & 41). دریافت اطلاعات مذکور در این ماده بسیار مهم است؛ چراکه با افزایش سطح شفافیت، اشخاص موضوع داده را قادر می‌سازد که در صورت لزوم، اقدامات مناسب به‌منظور حفاظت از داده‌های شخصی و حریم خصوصی‌شان انجام دهند.

1. Recital (مشروح)

چنین مشروحاتی در ابتدای یک قانون یا مقررۀ اتحادیه اروپا می‌آیند تا مواد مختلف آن قانون یا مقررۀ روشن‌تر سازند و درعین حال الزام‌آور نیستند؛ بنابراین مشروحات مذکور در ابتدای قوانین و مقررات اتحادیه اروپا به‌خودی‌خود از نظر حقوقی مانند مواد قانونی لازم‌الاجرا نیستند و صرفاً درجایی که آن قانون یا مقررۀ مبهم است، در تفسیر مواد از آن‌ها استفاده می‌شود (Practical Law, n.d.).

2. Right to be informed

متعاقب ماده ۱۴ (۱) GDPR، در صورتی که داده شخصی از شخص موضوع داده به دست نیامده باشد، کنترل کننده باید حداقل، اطلاعات مذکور در این مفاد را به شخص موضوع داده ارائه دهد. این تعهد اطلاعاتی عملاً با تعهد ماده ۱۳ (۱) GDPR یکسان هستند، لیکن تنها مطابق ماده ۱۴ (۲) GDPR منبعی که داده‌های شخصی از آن به دست آمده است و اینکه آیا از منابع در دسترس عموم بوده یا خیر، نیز باید بیان شود. افزون بر این در صورتی که به دلیل استفاده از منابع مختلف، منشأ تحصیل داده‌های شخصی نمی‌تواند به شخص موضوع داده ارائه شود، باید اطلاعات به صورت کلی داده شود.

به موجب GDPR، تعهد اطلاعاتی باید با شفافیت و کیفیت خاصی باشد. این امر در ماده ۱۲ GDPR در خصوص شفافیت و کیفیت اعمال حقوق شخص موضوع داده، بیان شده است. به موجب این ماده اطلاعات ارائه شده به شخص موضوع داده باید چگونگی فعالیت‌های پردازش را برای شخص موضوع داده شفاف‌تر سازد و به آنها اجازه دهد تا به طور مؤثر حقوق خود را اعمال کنند؛ چراکه صرفاً یک فرد مطلع می‌تواند نسبت به داده‌های شخصی خود، کنترل داشته باشد یا بر آنها تأثیر گذارد. حقوق اطلاعاتی اشخاص موضوع داده و تعهدات متقابل کنترل کننده، نقش کلیدی در حفاظت از داده ایفا می‌کند (Voigt & von dem Bussche, 2017: 141 & 143-144).

حق اطلاعاتی شخص موضوع داده و تعهدات متقابل کنترل کننده در مقایسه با دستورالعمل حفاظت از داده سابق به طور چشمگیری گسترش یافته است. همچنین لزوم انتقال دستورالعمل سابق به قوانین ملی در کشورهای عضو اتحادیه اروپا، به تعهدات مختلف ملی در مورد ارائه حداقل اطلاعات به شخص موضوع داده منجر شده بود. اکنون با اعمال GDPR چنین تفاوتی در بین کشورهای عضو از بین رفته است و در این خصوص رویه یکسانی جریان دارد.

ضرورت رعایت حق اطلاعاتی شخص موضوع داده در رویه قضایی نیز در پرونده‌های مختلفی بیان شده است. برای نمونه در پرونده Verbraucherzentrale NRW eV به شماره C-40/17 در ۲۹ جولای ۲۰۱۹ به این حق اشاره شده است. در این پرونده، Verbraucherzentrale NRW eV یک انجمن خدمات عمومی است که وظیفه حفاظت از منافع مصرف کنندگان را بر عهده دارد و از فردی (اپراتور یک وبسایت) به دلیل اینکه داده‌های شخصی متعلق به بازدیدکنندگان از وبسایت خود را بدون رضایت آنها به فیس‌بوک ایرلند منتقل کرده است، شکایت کرده بود. در واقع اپراتور وبسایت یک افزونه شبکه اجتماعی (فیس‌بوک ایرلند) را در خود جای داده بود که سبب می‌شد مرورگر بازدیدکننده از آن وبسایت، داده‌های شخصی بازدیدکننده را به ارائه‌دهنده شبکه اجتماعی منتقل کند. در این پرونده و در خصوص عملیات جمع‌آوری و انتقال داده شخصی؛ وبسایت، کنترل کننده تلقی شد و بدین سبب وظیفه اپراتور وبسایت بود که مطابق حق اطلاعاتی شخص موضوع داده، اطلاعات لازم را به شخص موضوع داده بیان کند. به سبب عدم رعایت چنین حقی فرد مذکور

اپراتور وبسایت) محکوم به نقض وظیفه اطلاع‌رسانی مندرج در مقررات مربوط به حفاظت از داده‌های شخصی شد (CURIA, n.d.-b). در خصوص این پرونده باید گفت اولاً اینکه وظیفه اپراتور بود که رضایت قبلی شخص موضوع داده را جهت انتقال داده‌های شخصی‌اش به فیس‌بوک ایرلند کسب کند. افزون بر این باید اپراتور به وظیفه اطلاع‌رسانی خود عمل می‌کرد که با عدم کسب رضایت و عدم تعهد اطلاعاتی توسط اپراتور، حق شخص موضوع داده تزییع شده و به نفع شخص موضوع داده رأی داده شد.

حق دسترسی به داده‌های شخصی

علاوه بر حقوق اطلاعاتی اشخاص موضوع داده و تعهدات مربوط به کنترل‌کننده‌ها که در بند سابق بیان شد، برای اشخاص موضوع داده، حق دسترسی به داده‌های شخصی‌شان^۱ به موجب GDPR وجود دارد. این حق در ماده ۱۵ GDPR بیان شده است. به موجب این ماده: «۱. شخص موضوع داده باید این حق را داشته باشد که از کنترل‌کننده در مورد اینکه آیا داده‌های شخصی مربوط به او پردازش می‌شوند یا خیر، تأیید گیرد و در جایی که این‌طور است، باید به داده‌های شخصی دسترسی داشته باشد و از موارد ذیل مطلع باشد: الف) اهداف پردازش؛ ب) دسته‌های داده‌های شخصی مربوط به خود؛ ج) دریافت‌کنندگان و یا دسته‌های دریافت‌کننده داده‌های شخصی که داده‌ها نزد آنها افشا خواهد شد و به‌طور خاص دریافت‌کنندگان در کشورهای ثالث یا سازمان‌های بین‌المللی؛ د) در صورت امکان زمان پیش‌بینی‌شده برای ذخیره داده‌های شخصی یا در صورت عدم امکان معیارهای مورد استفاده برای تعیین زمان؛ ه) وجود حق درخواست از کنترل‌کننده جهت تصحیح یا حذف داده‌های شخصی یا محدودیت پردازش داده‌های شخصی مربوط به خود یا اعتراض به چنین پردازشی؛ و) حق طرح شکایت به مرجع نظارتی؛ ز) در جایی که داده‌های شخصی از شخص موضوع داده جمع‌آوری نشده است، هرگونه اطلاعات در دسترس به‌عنوان منبع اطلاعات؛ ح) وجود تصمیم‌گیری خودکار، از جمله پروفایل‌سازی که در ماده ۲۲ (۱) و (۴) به آن اشاره شده است و حداقل در این موارد اطلاعات روشنی در مورد روش مورد استفاده و همچنین اهمیت و پیامدهای پیش‌بینی‌شده از چنین پردازشی برای شخص موضوع داده...» (EUR-Lex, 2016: 43). حق دسترسی که به‌طور تفصیلی در ماده مذکور مقرر شده است، به اشخاص موضوع داده حق دریافت یک نسخه از داده‌های شخصی‌شان و سایر اطلاعات تکمیلی را می‌دهد. چنین حقی به اشخاص موضوع داده این درک را می‌دهد که چرا و چگونه داده‌های شخصی‌شان پردازش می‌شوند، همچنین امکان بررسی قانونی بودن پردازش را فراهم می‌کند. چنین حقی باید به‌آسانی و در فواصل معقول قابل اعمال باشد و اطلاعات باید به شکل

1. Right of access by the data subject

مختصر، شفاف، قابل فهم و قابل دسترسی آسان با استفاده از زبانی روشن و ساده ارائه شود. همچنین ارائه اطلاعات نباید بیش از یک ماه از دریافت درخواست توسط شخص موضوع داده طول بکشد. همچنین همان‌طور که در ماده ۱۵ (۴) GDPR مقرر شده است، حق دسترسی به داده‌های شخصی مطلق نیست و استفاده از این حق نباید بر حقوق و آزادی‌های دیگران از جمله اسرار تجاری یا مالکیت معنوی تأثیر بگذارد (European Commission, 2018e). همچنین در مواردی که قانون دسترسی به داده‌های شخصی را محدود کرده است، حق دسترسی اطلاق خود را از دست می‌دهد. برای نمونه می‌توان به پرونده Rijkeboer به شماره In Case C-553/07 مورخ ۷ می ۲۰۰۹ اشاره کرد. در این خصوص می‌توان گفت قانون هلند در مورد داده‌های شخصی که توسط مراجع محلی نگهداری می‌شود، مقرر کرده است که در صورت درخواست، باید ظرف چهار هفته به شخص موضوع داده اطلاع داده شود که آیا داده‌های شخصی وی در طول سال قبل به شخص ثالثی اعلام شده است یا خیر. داده‌های نگهداری شده توسط این مراجع شامل داده‌های اساسی (نام، تاریخ تولد، شماره شناسایی شخصی، شماره تأمین اجتماعی و...) است. آقای رایکبور درخواست کرد تا از همه موارد انتقال داده‌های مربوط به خود در دو سال قبل و از محتوا و دریافت‌کنندگان داده‌های مذکور مطلع شود؛ لیکن از آنجا که قانون هلند در مورد سوابق شخصی نگهداری شده توسط مراجع محلی، ابلاغ داده‌ها را صرفاً به یک سال قبل از درخواست مربوط محدود کرده است؛ درخواست دسترسی فرد مذکور به داده شخصی‌اش تا دو سال قبل به دلیل محدودیت قانون ممکن نشد (CURIA, n.d.-c). در واقع حق دسترسی اشخاص موضوع داده به داده‌های شخصی‌شان و سایر اطلاعات تکمیلی باید در برابر سایر حقوق اساسی و تصریح قانون نسبت به محدودیت دسترسی، متعادل شود. به‌علت لزوم برقراری چنین تعادلی در برخی موارد حق دسترسی قابل اعمال نیست.

حق تصحیح، حق حذف (فراموش شدن) و حق محدودیت پردازش

در جایی که پردازش غیرمجاز است یا پردازش شامل داده‌های نادرست یا ناقص است، GDPR حقوق مختلفی را برای اشخاص موضوع داده ارائه می‌کند تا به آنها اجازه دهد فعالیت‌های پردازشی انجام‌گرفته توسط کنترل‌کننده را محدود کنند یا تحت تأثیر قرار دهند. این حقوق عبارت‌اند از حق تصحیح^۱، حق حذف (فراموش شدن)^۲ و حق محدودیت پردازش^۳. اینکه اعمال کدام یک از حقوق مذکور مفیدتر است، به شرایط خاص هر مورد بستگی دارد (Voigt & von dem Bussche, 2017: 154). مجرای هریک از حقوق مذکور به شرح ذیل است.

1. Right to rectification
2. Right to erasure ('right to be forgotten')
3. Right to restriction of processing

۱. حق تصحیح

مطابق با ماده ۱۶ GDPR شخص موضوع داده دو نوع حق دارد؛ اولاً شخص موضوع داده حق دارد از کنترل کننده بدون تأخیر غیر ضروری، تصحیح داده‌های شخصی نادرست در مورد خود را بخواهد (تصحیح داده‌های شخصی نادرست)؛ ثانیاً با در نظر گرفتن اهداف پردازش، شخص موضوع داده حق دارد داده‌های شخصی ناقص را کامل کند (تکمیل داده‌های شخصی ناقص) (EUR-Lex, 2016: 43). حق تصحیح مبین «اصل صحت» به موجب ماده ۵ (۱) (د) GDPR است. طبق این اصل، داده‌های پردازش شده، در هر زمان معین باید واقعیت را منعکس کنند (Finck, 2018: 29). حق تصحیح به ترمیم یا جلوگیری از تأثیرات منفی بر حقوق و آزادی‌های اشخاص موضوع داده کمک می‌کند. برای مثال یک نمایش نادرست از واقعیت زمانی رخ می‌دهد که نتایج درمان‌های پزشکی به اشتباه مستند شده و سوابق بیماری شخص موضوع داده به صورت غیر صحیح ارائه می‌شود (Voigt & von dem Bussche, 2017: 154). البته به نظر می‌رسد که در خصوص حق تصحیح توجه به این مسئله ضروری است که با لحاظ ماهیت داده‌های شخصی و نوع پردازش، ضرورت دقیق بودن داده‌ها در برخی موارد بیشتر احساس می‌شود و اشخاص پردازش کننده داده ملزم به اقدامات مناسب و فوری در این خصوص هستند. برای مثال اگر از داده‌های شخصی برای تصمیم‌گیری‌های مهم و مؤثر بر اشخاص موضوع داده استفاده می‌شود، لزوم دقیق بودن داده‌ها - برخلاف وضعیتی که داده‌ها در موقعیت‌های کم‌اهمیت استفاده می‌شود یا بر اشخاص موضوع داده تأثیری ندارد - بیشتر احساس می‌شود.

۲. حق حذف (فراموش شدن)

حق فراموش شدن به موجب رأی Google Spain دیوان دادگستری اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۴ مورد توجه بیشتر عموم و قانونگذار قرار گرفت (Mittal, 2017: 68). این حق در ماده ۱۷ GDPR بیان شده است. به موجب این ماده در کنار سایر موارد، زمانی که داده‌های شخصی برای اهداف پردازش، دیگر مورد نیاز نیست و مبنای حقوقی دیگری نیز برای پردازش وجود ندارد یا در جایی که داده‌های شخصی به صورت غیرمجاز استفاده شده‌اند، برای شخص موضوع داده حق حذف وجود دارد.

حق فراموش شدن به طور مفصل در پرونده Google Spain به شماره C-131/12 مورخ ۱۳ می ۲۰۱۴ دیوان دادگستری اتحادیه اروپا بیان شده است. به صورت مختصر در مورد این پرونده می‌توان گفت در سال ۱۹۹۸ روزنامه اسپانیایی لاونگوردیا دو نسخه در خصوص فروش اجباری املاک ناشی از بدهی‌های تأمین اجتماعی در نسخه چاپی خود منتشر کرد. این اطلاعات به دستور وزارت کار و امور اجتماعی اسپانیا منتشر شده بود و هدف آنها جذب هرچه بیشتر خریداران بود. نسخه‌ای بعداً در وب روزنامه در دسترس قرار گرفت. یکی از املاک توصیف شده متعلق به شهروند

اسپانیایی به نام ماریو کوستجا گونزالس بود که در اطلاعاتیها از او نام برده شد. در مارس ۲۰۱۰، این شهروند اسپانیایی شکایتی را به آژانس حفاظت از داده اسپانیا علیه روزنامه La Vanguardia، Google Spain و Google مطرح کرد و خواستار این بود که روزنامه سوابق پیوست سال ۱۹۹۸ خود را حذف کند یا تغییر دهد تا اطلاعات دیگر از طریق موتورهای جست‌وجوی اینترنتی در دسترس نباشند. وی همچنین از Google و شرکت تابعه آن یعنی Google Spain درخواست کرد داده‌ها را حذف کند. گونزالس استدلال کرد که مراحل دادرسی چندین سال زمان برده و موضوع کاملاً حل‌وفصل شده است؛ بنابراین آنها دیگر نباید به صورت آنلاین ظاهر شوند. آژانس شکایت از روزنامه را به این دلیل که انتشار مطابق دستور دولت توجیه قانونی داشته است، رد کرد. با این حال، این شکایت را نسبت به Google و Google Spain جاری دانست و در نهایت حکم کرد از آنجا که موتور جست‌وجوی Google و شرکت تابعه آن یعنی Google Spain کنترل‌کننده تلقی می‌شوند که در حال پردازش داده‌های شخصی‌اند، موظف به حذف داده‌های شخصی مربوط به گونزالس هستند. بدین سبب حکم شد که گوگل داده‌های مربوط را ابتدا از دامنه اسپانیایی و سپس از تمامی دامنه‌های گوگل حذف کند (CURIA, n.d.-a).

در ماده ۱۷ GDPR نیز تعهد اطلاعاتی سایر اطرافانی که داده‌های شخصی مربوط را دریافت می‌کنند، بر عهده کنترل‌کننده قرار داده شده است. بدین توضیح که مطابق ماده ۱۷ (۲) GDPR «در صورتی که کنترل‌کننده، داده‌های شخصی را عمومی کرده و مطابق بند ۱ موظف به حذف آنهاست، باید با در نظر گرفتن فناوری موجود و هزینه اجرای آن، اقدامات منطقی از جمله اقدامات فنی را انجام دهد تا سایر کنترل‌کننده‌هایی که پردازش داده‌های شخصی را انجام می‌دهند، نسبت به این مسئله که شخص موضوع داده، توسط چنین کنترل‌کننده‌ای، حذف هرگونه پیوند به داده‌های شخصی، کپی یا تکرار داده‌های شخصی را درخواست کرده است، مطلع سازد» (EUR-Lex, 2016: 44).

این حق همان‌طور که در ماده ۱۷ GDPR معرفی شده است، پیشرفت در حوزه قانونگذاری اتحادیه اروپاست، زیرا نه تنها حق حذف یا فراموش کردن را در برمی‌گیرد، بلکه شامل حق فراموش شدن نیز است. مورد اول صرفاً یک کنترل‌کننده را برای حذف داده‌ها مشخص می‌کند، لیکن مورد دوم به حذف داده‌ها «از همه منابع ممکن» اشاره دارد. چنین مزیتی، حقی جدید در GDPR و دارای دامنه توسعه‌ای نسبت به هریک از حقوق مشابه در قوانین سابق است (Politou et al., 2018: 11). در عین حال می‌توان ادعا کرد که در واقع حق فراموش شدن تنها زمانی به یک حق کامل تبدیل می‌شود که داده‌ها توسط هر کنترل‌کننده‌ای حذف شود، لیکن پیشرفت‌های جدید در فناوری به اشخاص موضوع داده اجازه نمی‌دهد که هویت کنترل‌کننده‌هایی را که داده‌هایشان را پردازش می‌کنند بدانند؛ بنابراین از لحاظ نظری ممکن

است به عنوان «حق فراموش شدن»^۱ بیان شود، اما در عمل ممکن است به یک حق فراموش شده تبدیل شود (Mittal, 2017: 68).

حق حذف مطلق نیست و در مقابل آن سایر حقوق مانند آزادی بیان، تحقیقات علمی و سایر حقوق اساسی قانونی وجود دارد مسئله سبب می شود که وبسایت های خبری براساس اصول عرفی خود به کارشان ادامه دهند (European Commission, n.d.) یا شخص موضوع داده نمی تواند از حق فراموش شدن برای حذف سوابق کیفری خود استفاده کند یا در موقعیتی که قراردادی منعقد کرده اما نسبت به تعهدات خود، مانند ارائه کالاها یا خدمات عمل نکرده است (Eija, 2018: 27).

۳. حق محدودیت پردازش

حق محدودیت پردازش از یک سو بین منافع شخص موضوع داده به تصحیح یا حذف داده های شخصی اش و از سوی دیگر منافع کنترل کننده به ادامه پردازش داده های شخصی مربوطه تعادل برقرار می کند. حق محدودیت واسطه این تضاد منافع است که در آن وجود زمینه برای حذف یا تصحیح نیاز به تأیید بیشتر دارد یا بین کنترل کننده و شخص موضوع داده اختلاف نظر وجود دارد (Voigt & von dem Bussche, 2017: 164). این حق طبق ماده ۱۸ GDPR در موارد ذیل وجود دارد: «الف) صحت داده های شخصی توسط شخص موضوع داده مورد بحث قرار گرفته است، در طول مدت زمانی که کنترل کننده به بررسی صحت داده های شخصی می پردازد [محدودیت پردازش رخ می دهد]؛ ب) پردازش غیرمجاز است و شخص موضوع داده با حذف داده های شخصی مخالف است و درخواست محدودیت استفاده از آنها را می دهد؛ ج) کنترل کننده دیگر نیازی به داده های شخصی برای اهداف پردازش ندارد، اما آنها برای ایجاد، اعمال یا دفاع از مطالبات حقوقی توسط شخص موضوع داده لازم اند؛ د) شخص موضوع داده به پردازش مطابق با ماده ۲۱(۱) اعتراض کرده است، در انتظار تأیید اینکه آیا زمینه های مشروع کنترل کننده در مورد شخص موضوع داده وجود دارد یا خیر» (EUR-Lex, 2016: 44). چنین حقی می تواند شامل انتقال موقت داده های انتخاب شده به یک سیستم پردازش دیگر، غیرقابل دسترس کردن داده های انتخاب شده برای کاربران یا حذف موقت داده های منتشر شده از یک وبسایت باشد. در سیستم های بایگانی خودکار، محدودیت پردازش داده ها باید در اصل به وسیله ابزارهای فنی تضمین شود و سیستم باید به وضوح نشان دهد که پردازش داده ها محدود شده است (BNA, 2016: 6). پیش از برداشتن محدودیت، باید شخص موضوع داده مطلع شود (European Commission, 2018g). با توجه به ماده مذکور در صورت جریان محدودیت پردازش، اشخاص پردازش کننده داده نباید داده های محدود شده را به هیچ شیوه ای پردازش کنند؛ مگر اینکه مبنای حقوقی برای پردازش مانند دفاع از مطالبات حقوقی وجود داشته باشد.

حق انتقال داده

ماده ۲۰ GDPR حقی جدید برای شخص موضوع داده معرفی می‌کند. این حق، حق انتقال داده^۱ است که کنترل شخص موضوع داده را بر روی داده‌هایش، در جایی که پردازش با ابزار خودکار انجام می‌گیرد، با دادن امکان انتقال داده‌های شخصی خود از یک کنترل‌کننده به کنترل‌کننده دیگر، تقویت می‌کند. برای مثال، شخصی عضو یک شبکه اجتماعی آنلاین است و تصمیم می‌گیرد که از شبکه اجتماعی دیگری که برای اهداف و گروه سنی این فرد مناسب‌تر است، استفاده کند. شخص می‌تواند از شبکه اجتماعی فعلی خود بخواهد تا داده‌های شخصی خود، از جمله عکس‌های خود را به شبکه اجتماعی جدید انتقال دهد (European Commission, 2018a). روشن است که این حق در جایی است که چنین انتقالی از نظر فنی امکان‌پذیر باشد.

حق انتقال داده به اشخاص موضوع داده اجازه می‌دهد تا ارائه‌دهندگان خدمات را به ساده‌ترین حد ممکن، تغییر دهند. این حق به اشخاص موضوع داده انعطاف‌پذیری اقتصادی بیشتری می‌دهد و در نتیجه به توانمندسازی شخص موضوع داده منجر می‌شود، زیرا توانایی آنها برای جابه‌جایی، کپی کردن یا انتقال آسان داده‌های شخصی از یک محیط فناوری اطلاعات به محیط دیگر را تسهیل می‌کند (Chassang et al., 2018: 297). البته وجود این حق بدین معنا نیست که اشخاص پردازش‌کننده داده (کنترل‌کننده‌ها یا پردازنده‌ها) ملزم‌اند که دستگاه‌های سازگار را جهت انتقال مستقیم داده‌ها طراحی و اجرا کنند، بلکه زمانی که دستگاه‌ها متفاوت‌اند، برای مثال داده‌های شخصی به یک حافظه خارجی ارسال و سپس به سیستم کنترل‌کننده دیگر منتقل می‌شوند (Reini, 2019: 15). در واقع به موجب GDPR اشخاص پردازش‌کننده داده صرفاً ملزم‌اند که داده‌ها را «در قالبی ساختاریافته، که به‌طور معمول استفاده می‌شود و قابل خواندن توسط ماشین است»، به شخص موضوع داده ارائه کنند تا برای انتقال، اشخاص موضوع داده با مانعی مواجه نباشند.

حق اعتراض

در شرایط خاصی که ماده ۲۱ GDPR مقرر کرده است، شخص موضوع داده حق اعتراض^۲ به پردازش را دارد. این حق کنترل‌کننده را ملزم به خودداری از پردازش بیشتر داده‌های شخص موضوع داده می‌کند. ماده ۲۱ GDPR سه موقعیت را بیان می‌کند که می‌تواند زمینه‌ای برای اعتراض به پردازش باشد:

1. Right to data portability
2. Right to object

الف) موقعیت خاص شخص موضوع داده: طبق ماده ۲۱ (۱) GDPR، شخص موضوع داده براساس زمینه‌های مربوط به موقعیت خاص خود، حق اعتراض دارد، در هر زمانی که پردازش مبتنی بر منافع مشروع غالب کنترل‌کننده یا شخص ثالث است یا برای انجام وظیفه‌ای به نفع عموم یا در اعمال اختیارات رسمی واگذار شده به کنترل‌کننده ضروری است. در واقع باید گفت در این مورد فعالیت‌های پردازشی که شخص موضوع به آنها اعتراض کرده است، به‌خودی‌خود قانونی هستند. با این حال، حق اعتراض براساس شرایط جدیدی ایجاد می‌شود - موقعیت خاص شخص موضوع داده - که بر تقابل اولیة منافع تأثیر می‌گذارد. در نتیجه به‌علت موقعیت خاص شخص موضوع داده، منافع او بر مواردی که به‌عنوان مبنای حقوقی برای پردازش عمل می‌کنند، حاکم است، بنابراین شخص موضوع داده می‌تواند به فعالیت‌های پردازشی موردنظر اعتراض کند. این موقعیت جدید و خاص می‌تواند حالتی باشد که با پردازش، زیان مالی به شخص موضوع داده وارد می‌شود، در این حالت مطابق ماده ۲۱ (۱) GDPR، کنترل‌کننده، دیگر نباید داده‌های شخصی را پردازش کند، مگر اینکه کنترل‌کننده مبنای حقوقی ضروری برای پردازش دارد که بر منافع، حقوق و آزادی‌های شخص موضوع داده، غالب است یا پردازش برای ایجاد، اعمال یا دفاع از مطالبات حقوقی، ضروری است. کنترل‌کننده بار اثبات، برای نشان دادن چنین منافع مشروع ضروری را بر عهده دارد. مبنای حقوقی ضروری باید آنقدر مهم باشد که اهداف پردازش را نمی‌توان بدون فعالیت‌های پردازشی‌ای که شخص موضوع داده به آنها اعتراض دارد، به‌دست آورد (ICO, 2018)

ب) پردازش برای اهداف تحقیقاتی و آماری: به موجب ماده ۲۱ (۶) GDPR، شخص موضوع داده باید حق اعتراض به پردازش در زمینه‌های مربوط به موقعیت خاص خود را داشته باشد که در آن داده‌های شخصی به‌منظور اهداف تحقیقات علمی یا تاریخی یا اهداف آماری پردازش می‌شوند. در جایی که داده‌های شخصی برای اهداف تحقیقات علمی پردازش می‌شوند، اهداف تحقیقات علمی باید به‌طور موسع از جمله توسعه و عرضه فناوری، تحقیقات بنیادی، تحقیقات کاربردی و تحقیقات با بودجه خصوصی تفسیر شوند. اهداف تحقیقات علمی می‌توانند شامل مطالعات انجام گرفته به نفع عموم در زمینه سلامت عمومی باشند. برای دستیابی به پردازش داده‌های شخصی، شرایط خاصی در مورد انتشار یا سایر طرق افشای داده‌های شخصی در زمینه اهداف تحقیقات علمی باید وجود داشته باشد. تحقیقات تاریخی می‌تواند شامل مطالعات تاریخی و تحقیق برای شجره‌نامه باشد، البته این مقررات برای افراد متوفی اعمال نمی‌شود (EUR-Lex, 2016: 27, 28). اهداف آماری نیز به معنای پردازش داده‌های شخصی است که برای بررسی‌های آماری یا برای تولید نتایج آماری لازم است و ممکن است برای اهداف مختلف استفاده شود. معرفی قواعد خاص برای اهداف آماری در GDPR در طول روند قانونگذاری به‌شدت مورد بحث قرار گرفته است، زیرا اهداف آماری لزوماً نباید به نفع عموم باشد و ممکن است توسط شرکت‌ها به‌منظور ایجاد آمار

تجاری یا مشتری انجام گیرد. افراد می‌توانند به پردازش برای اهداف آماری به موجب ماده ۲۱ (۶) GDPR، اعتراض کنند و بنابراین مانع عملیات پردازش شوند و آن را متوقف کنند. البته داده‌های شخصی نباید در حمایت از اقدامات یا تصمیمات مربوط به هر شخص حقیقی خاص به کار روند. بنابراین کسب آمار اولویت‌های کاربر یا هر شکلی از پروفایل‌سازی، اهداف آماری محسوب نمی‌شوند. حق اعتراض به پردازش برای اهداف تحقیقاتی یا آماری محدود است، زیرا در صورتی که پردازش برای انجام یک وظیفه به دلایل منافع عمومی ضروری باشد، از بین می‌رود. کنترل‌کننده موظف است که چنین ضرورتی را اثبات کند. با این حال، اغلب اهداف تحقیقاتی یا آماری با منافع عمومی همخوانی دارند، زیرا کسب دانش معمولاً به نفع جامعه است (Voigt & von dem Bussche, 2017: 178 & 179).

ج) پردازش به هدف بازاریابی مستقیم: مطابق ماده ۲۱ (۲) و ۲۱ (۳) GDPR، یک فرد می‌تواند به پردازش داده‌های شخصی خود برای بازاریابی مستقیم در هر زمان اعتراض کند. چنین حقی مطلق است و هیچ معافیت یا استثنایی برای لغو آن وجود ندارد. در صورتی که شخص موضوع داده نسبت به پردازش برای بازاریابی مستقیم اعتراض می‌کند، کنترل‌کننده دیگر نباید داده‌های افراد را بدین‌منظور پردازش کند (ICO, 2018). برای مثال فردی دو بلیت از شرکتی آنلاین می‌خرد تا نمایش گروه مورد علاقه‌اش را به‌طور زنده تماشا کند. پس از خرید بلیت‌ها، شخص با تبلیغات برای کنسرت‌ها و رویدادهایی که به آنها علاقه‌ای ندارد، بمباران می‌شود. شخص به شرکت خدمات بلیت آنلاین اطلاع می‌دهد که نمی‌خواهد مطالب تبلیغاتی بیشتری دریافت کند. شرکت باید پردازش داده‌های شخصی این فرد را برای بازاریابی مستقیم متوقف کند و در مدت کوتاهی پس از آن شخص، دیگر نباید پیام‌های تبلیغاتی از آنها دریافت کند (European Commission, 2018b).

حق در خصوص عدم ارزیابی با تصمیمات خودکار

ماده ۲۲ GDPR، مبین حق عدم قرارگیری در معرض تصمیمات خودکار^۱ است که چنین تصمیماتی را محدود کند، زیرا پردازش براساس تصمیم‌گیری خودکار حقوق و آزادی‌های افراد را در معرض خطر قرار می‌دهد. ماده ۲۲ (۱) GDPR اصل ممنوعیت برای تصمیم‌گیری خودکار، از جمله پروفایل‌سازی را بیان می‌کند که تأثیرات حقوقی مرتبط برای شخص موضوع داده ایجاد می‌کند یا به‌طور مشابه تأثیرات چشمگیری بر شخص موضوع داده می‌گذارد. برای مثال فردی از درخواست وام آنلاین یک بانک می‌خواهد استفاده کند. از فرد خواسته می‌شود داده‌های شخصی خود را وارد کند و الگوریتم بانک به فرد می‌گوید که آیا بانک به شخص وام

1. Rights in relation to automated decision making and profiling

می‌دهد یا خیر و نرخ بهره پیشنهادی را نیز بیان می‌کند. تصمیم‌گیری در خصوص این فرد نباید صرفاً براساس چنین الگوریتمی و به‌صورت خودکار باشد، بلکه فرد می‌تواند درخواست کند که چنین تصمیمی توسط یک شخص حقیقی نیز بررسی شود (European Commission, 2018d). در این مثال اگرچه تصمیم‌گیری خودکار می‌تواند به تسریع امر منجر شود؛ لیکن بدون بررسی توسط انسان، ممکن است پیامدهای مهمی را برای فرد در پی داشته باشد که حقوقش را در معرض خطر قرار دهد.

تأثیرات حقوقی مذکور در ماده ۲۲ GDPR را می‌توان به اقدامات حقوقی نهادهای دولتی یا خصوصی، مانند امتناع از اعطای خدمات دولتی یا فسخ قرارداد، تفسیر کرد. ماده ۲۲ GDPR فارغ از اینکه چنین تصمیمی تأثیرات مثبت یا منفی برای شخص موضوع داده ایجاد می‌کند، اعمال شود. تأثیرات مهم مشابه نیز که در ماده مذکور بیان شده است، سایر آسیب‌های مهم با پیامدهای منفی شخصی یا اقتصادی، برای شخص موضوع داده است. چنین آسیب‌های مهمی باید براساس مورد به مورد و با در نظر گرفتن عواقب عملی آن، مانند در دسترس بودن محصولات یا خدمات جایگزین، در صورت عدم انعقاد قرارداد براساس تصمیم خودکار یا پذیرش اجتماعی تأثیرات تصمیم، تعیین شود. در جایی که داده‌های شخصی از طریق پروفایل‌سازی جمع‌آوری شده‌اند، اما به اشخاص ثالث منتقل نمی‌شوند یا با نقض GDPR پردازش نمی‌شوند، چنین فعالیتی نباید «به‌طور مشابه» شخص موضوع داده را تحت تأثیر قرار دهد. افزون بر این باید گفت عبارت ماده ۲۲ GDPR مشخص نمی‌کند که آیا شخص موضوع داده، باید حق خود را اعمال کند تا در معرض تصمیم‌گیری خودکار قرار نگیرد - درخواست شخص را می‌خواهد - یا قانون این ممنوعیت را اعمال می‌کند. در این خصوص باید گفت از آنجا که این مفاد سبب می‌شود که افراد در معرض تصمیماتی که توسط ماشین‌ها گرفته می‌شود و می‌تواند بر زندگی آنها تأثیر بگذارد، قرار نگیرند، برای رسیدن به این هدف، ماده ۲۲ GDPR باید به‌عنوان مانع قانونی یا حداقل محدودیت این نوع فعالیت‌های پردازش تفسیر شود (Voigt & von dem Bussche, 2017: 181 & 182).

تزام میان حقوق اشخاص موضوع داده (حقوق فردی) با حقوق جمعی

پس از تبیین حقوق مختلف اشخاص موضوع داده به موجب GDPR، بررسی این مسئله ضروری است که در مقام التزام این حقوق به‌عنوان حقوق فردی در مقابل حقوق جمعی راه‌حل چیست و تقدم با کدام یک از این حقوق است. در این زمینه ماده ۲۳ GDPR مقرر می‌کند: «قانون اتحادیه یا کشور عضوی که کنترل‌کننده یا پردازنده تابع آن است، می‌تواند از طریق راه‌های قانونی دامنه حقوق مقرر در مواد ۱۲ - ۲۲ (حقوق شخص موضوع) و ماده ۳۴ (تعهد ابلاغ نقض داده شخصی به شخص موضوع داده توسط کنترل‌کننده) و همچنین ماده ۵ (اصول حاکم بر پردازش) را

محدود کند، در صورتی که چنین محدودیتی، حقوق بنیادین و آزادی افراد را محترم شمارد و اقدام لازم و متناسب در جامعه مردم سالار برای حفاظت از موارد ذیل باشد: الف) امنیت ملی؛ ب) دفاع؛ ج) امنیت عمومی؛ د) پیشگیری، رسیدگی، ردیابی یا تعقیب جرائم کیفری یا اجرای مجازات کیفری؛ ه) سایر اهداف مهم منافع عمومی اتحادیه اروپا یا کشورهای عضو اتحادیه اروپا، به ویژه منافع مهم اقتصادی و مالی اتحادیه یا یک کشور عضو، از جمله امور پولی، بودجه و مالیات در موضوعات مهم، بهداشت عمومی و تأمین اجتماعی؛ و) حمایت از استقلال قضایی و دادرسی؛ ز) پیشگیری، تحقیق، کشف و تعقیب نقض منشور حرفه‌ای و اخلاقی برای مشاغل دارای آیین‌نامه؛ ح) نظارت، بازرسی یا عملکرد نظارتی مربوطه، حتی در مواردی اعمال اختیارات رسمی مذکور در بندهای الف) تا ه) و (ز)؛ ط) حمایت از شخص موضوع داده یا حقوق و آزادی‌های دیگران؛ ی) اجرای دعاوی مدنی» (EUR-Lex, 2016: 46 & 47).

یا توجه به مفاد مذکور، کشورهای عضو اتحادیه اروپا می‌توانند به دلایل وجود مصادیق حقوق جمعی مانند امنیت ملی و سایر مواردی که در ماده مذکور بیان شده است، دامنه حقوق مختلف اشخاص موضوع داده مذکور در GDPR را محدود کرده و از این حقوق چشم‌پوشی کنند. به عبارت دیگر به موجب این ماده کشورهای عضو با وضع قوانین ملی در این خصوص آزادی عمل دارند (Wagner & Benecke, 2017: 354) و می‌توانند در قوانین ملی حقوق اشخاص موضوع داده را نادیده گیرند. اگرچه وجود این ماده اهمیت حقوق جمعی و تقدم چنین حقوقی را بر حقوق فردی می‌رساند، لیکن عمل به این ماده در مواردی نیز، مسیر تضييع حقوق اشخاص موضوع داده را فراهم کرده است. برای نمونه آژانس‌های دولتی در ایتالیا با محدود کردن حقوق افراد به دلیل اهداف منافع عمومی، داده‌های شخصی را به بهانه مبارزه با فرار مالیاتی تجزیه و تحلیل می‌کنند؛ لیکن اهداف خاص خود را دنبال می‌کنند (Jarvis, 2019: 43)؛ بنابراین اگرچه در مقام عمل حقوق جمعی مقدم بر حقوق فردی مانند حقوق مختلف اشخاص موضوع داده در خصوص پردازش است، لیکن باید ضرورت جریان حقوق جمعی در شرایط مختلف بررسی شود تا به بهانه جریان چنین حقوقی، حقوق مختلف اشخاص موضوع داده تضييع نشود.

امکان‌سنجی حمایت از حقوق اشخاص موضوع داده در نظام حقوقی ایران

استفاده روزافزون از داده‌های شخصی در بسترهای مختلف، مسئله‌ای جهانی است که ایران نیز از آن مستثنا نیست. استفاده از داده‌ها با گسترش ابزارهای دیجیتال و افزایش قابلیت‌های فناوری برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، روزبه‌روز در حال افزایش است؛ در عین حال چالش‌های حریم خصوصی را نیز در پی دارد. در واقع به دلیل اهمیت اقتصادی داده‌ها و با توجه به این مسئله که داده‌های شخصی در حال تبدیل شدن به یکی از دارایی‌های اصلی بسیاری از

بازارهای مدرن هستند، تمایل به پردازش و استفاده از داده‌های شخصی افزایش یافته است و بدین سبب ضرورت حمایت از حریم خصوصی اشخاص و داده‌های شخصی‌شان نیز بیشتر احساس می‌شود. به عبارت دیگر اشخاص موضوع داده در زمان استفاده از داده‌های خود در بسترهای مختلفی که داده‌های آنها را پردازش می‌کند، انتظار حمایت از خود و داده‌هایشان را دارند. چنین حمایتی یکی از حقوق شهروندی است که هر نظام سیاسی-حقوقی از جمله ایران باید از عهده این مهم برآید.

مهم‌ترین عنصر در خصوص چنین حمایتی، وضع دقیق حقوق اشخاص موضوع داده در بسترهای قانونی و تصریح به این حقوق در قوانین موضوعه است. در این زمینه و در خصوص تبیین دقیق و جزئی حقوق اشخاص موضوع داده، نظام حقوقی ایران مواد قانونی مصرح ندارد و صرفاً در این خصوص به ارائه طرح و لایحه پرداخته است که این موارد نیز در راستای حمایت مفید نیستند، زیرا فارغ از عدم اعتبار قانونی‌شان، اشکالاتی نیز دارند که در مقام عمل قابل استفاده نیستند. برای نمونه پیش‌نویس لایحه «صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی» که تیرماه ۱۳۹۷ در سایت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران^۱ منتشر شده است و طرح «حمایت و حفاظت از داده و اطلاعات شخصی» اعلام وصول شده در صحن علنی مجلس در شهریورماه ۱۴۰۰، گامی در جهت حمایت از داده‌های شخصی و اشخاص موضوع داده است و در آن به برخی از حقوق اشخاص موضوع داده نیز اشاره شده است؛ لیکن به دلیل وضعیت این اسناد که اعتبار قانونی ندارند و به دلیل اینکه حمایت‌های مقرر در آنها خالی از اشکال نیست - ندهای وارد بر پیش‌نویس و طرح خواهد آمد- در راستای حمایت از حقوق اشخاص موضوع داده قابل استفاده نیستند. همچنین در این خصوص می‌توان به پیش‌نویس طرح قانون «حمایت از حقوق کاربران و خدمات پایه کاربردی فضای مجازی»^۳ مورخ ۱۴۰۰/۰۴/۲۶ اشاره کرد. فارغ

۱. لینک دسترسی به پیش‌نویس لایحه

<https://www.ict.gov.ir/fa/newsagency/21691/%D9%84%D8%A7%DB%8C%D8%AD%D9%87-%D8%B5%DB%8C%D8%A7%D9%86%D8%AA-%D9%88-%D8%AD%D9%81%D8%A7%D8%B8%D8%AA-%D8%A7%D8%B2-%D8%AF%D8%A7%D8%AF%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B4%D8%AE%D8%B5%DB%8C-%D8%B1%D9%88%D9%86%D9%85%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%B4%D8%AF>

۲. لینک دسترسی به طرح

گفتنی است این طرح که با چند سال فاصله از ارائه پیش‌نویس لایحه «صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی»، به تازگی در خصوص حمایت از داده شخصی و اشخاص موضوع داده، در مجلس وصول شده است؛ در محتوا نسبت به مواد استفاده شده از پیش‌نویس، تغییری نکرده و با عدم شفافیت و فقدان افزایش حمایت از داده‌ی شخصی و اشخاص موضوع داده، با همان کیفیت مقرر در پیش‌نویس، به حمایت از داده‌های شخصی و اشخاص موضوع داده، پرداخته است.

۳. لینک دسترسی به پیش‌نویس طرح <https://www.qomnews.ir/images/docs/files/000097/nf00097969-1.pdf>

از اختلافات بسیار در خصوص این طرح، با اینکه سند مذکور در راستای حمایت از کاربران (اشخاص موضوع داده) وضع شده است، لیکن در آن به حقوق اشخاص موضوع داده پرداخته نشده و در واقع این طرح به رسالت خود که حمایت مؤثر از حقوق کاربران است، عمل نکرده است. چنین خلأیی در مصوبات شورای عالی فضای مجازی نیز قابل مشاهده است و از مصوبات مذکور هم نمی‌توان به‌طور دقیق حقوق اشخاص موضوع داده را به‌دست آورد و از اشخاص موضوع داده حمایت مؤثر کرد.^۱

با توجه به امور پیش‌گفته می‌توان گفت مهم‌ترین چالش نظام حقوقی ایران در راستای حمایت از داده شخصی و اشخاص موضوع داده، عدم صراحت قانون است. در این خصوص قانونی لازم است که با تصریح بر حقوق اشخاص موضوع داده و ذکر ضمانت اجرای نقض چنین حقوقی، از اشخاص موضوع داده حمایت مؤثر کند. چنین قوانینی باید همگام با رشد فناوری که موجب افزایش استفاده از داده‌ها شده است، از اشخاص موضوع داده حمایت کافی کند. به‌عبارت دیگر جریان حقوق اشخاص موضوع داده - که از منظر مقررات اروپایی به تفصیل بیان شد- در نظام حقوقی ایران با چالش مبنایی روبه‌رو نیست؛ بلکه عدم پشتوانه قانونی است که موجب تضییع حقوق اشخاص موضوع داده و کم‌رنگ شدن حمایت از آنها شده است.

در قسمت‌های قبل به پیش‌نویس لایحه «صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی» اشاره و بیان شد که این پیش‌نویس به حقوق اشخاص موضوع داده پرداخته است. در این پیش‌نویس سعی شده است که مشابه با الگوی اروپایی، حقوق اشخاص موضوع داده تبیین شود؛ لیکن به دلیل عدم دقت در تنظیم مواد مربوط، حمایت کافی با مواد مختلف این سند محقق نمی‌شود و این پیش‌نویس در این خصوص به هدف خود نرسیده است. پیش‌نویس مذکور در مواد ۴ تا ۱۴ به حقوق اشخاص موضوع داده پرداخته است؛ لیکن برخی مواد مذکور به‌عنوان حق شخص موضوع داده قابل اشاره نیستند و به‌منزله نقدی بر این پیش‌نویس می‌توان گفت باید بابتی جدا به آنها اختصاص داده شود و تحت عنوان دیگری قرار گیرند. این مسئله در خصوص مواد ۴ تا ۷ پیش‌نویس وجود دارد که مربوط به «رضایت به پردازش» است. به‌نظر می‌رسد رضایت باید تحت عنوان مبانی حقوقی پردازش در این پیش‌نویس ارائه شود؛ درحالی‌که پیش‌نویس به‌طور کلی به مبانی اشاره‌ای ندارد و رضایت را به‌عنوان حق شخص موضوع داده تلقی کرده است.

همچنین برخی دیگر از مواد مذکور در باب دوم - حقوق اشخاص موضوع داده - مبهم و غیردقیق است، مانند ماده ۱۱ این پیش‌نویس که یکی از حقوق شخص موضوع داده را گمنامی در پردازش می‌داند و مقرر می‌کند: «رضایت به پردازش، به معنای آشکاری هویت شخص

۱. لینک دسترسی به مصوبات شورای عالی فضای مجازی

http://www.majazi.ir/web_directory/52731-%D9%85%D8%B5%D9%88%D8%A8%D8%A7%D8%AA-%D8%B4%D9%88%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%B9%D8%A7%D9%84%DB%8C.html

موضوع داده‌ها نیست و حق دارد گمنامی‌اش در محدوده رضایت رعایت گردد. تبصره-آشکاری هویت به معنای آگاهی اشخاص غیرمجاز از نام و نام خانوادگی شخص موضوع داده یا شناسه‌های تخصیص‌یافته و منتسب به آن است.^۱ حق مذکور در GDPR وجود ندارد و باید روشن شود که منظور از گمنامی چیست. آیا منظور مستعار سازی^۱ یا رمزگذاری^۲ است- کدگذاری تا فقط افراد مجاز بتوانند به داده شخصی دسترسی داشته باشند - که می‌توانند برای شناسایی مجدد یک فرد استفاده شوند و بدین ترتیب داده شخصی محسوب می‌شوند. یا ناشناس ساختن^۳ است، به گونه‌ای که فرد قابل شناسایی نیست یا دیگر قابل شناسایی نباشد و بدین ترتیب داده‌های شخصی نیست.

عدم دقت در مواد ۸ و ۹ این پیش‌نویس با عنوان «درخواست پردازش یا توقف آن» نیز وجود دارد. این مواد مقرر می‌کنند: «ماده ۸- شخص موضوع داده حق دارد هر زمان، پردازش یا عدم پردازش همه یا بخشی از داده‌ها را از کنترل‌کننده، مشروط بر آنکه: الف) داده‌ها یا نتایج حاصل از آنها نادرست باشد؛ ب) داده‌ها یا پردازش آنها خارج از محدوده رضایت وی باشد. ماده ۹- درخواست انجام یا توقف پردازش داده‌های شخصی می‌تواند باهدف فراموشی مطرح شود، مشروط بر آن که ذی‌نفع دیگری نباشد». عدم دقت در این مواد مربوط به این امر است که اولاً در این مواد «توقف پردازش» یا «عدم پردازش» بیان شود و از میان حقوق مختلف حق تصحیح، حق حذف و حق محدودیت پردازش به حقی به‌طور دقیق اشاره نشده است، البته به قرینه اینکه در بند «الف» به «داده نادرست» اشاره شده، حق تصحیح به ذهن متبادر است و به قرینه بند «ب» که به «رضایت» اشاره کرده است، حق حذف به ذهن می‌آید، لیکن عدم اشاره دقیق به نوع حق در این مواد موجب ابهام است.

ایراد دیگری نیز در این مواد وجود دارد. این مسئله مربوط به لفظ «پردازش» است که در این مواد بیان شده است. باید گفت پردازش باید به‌وسیله مبانی حقوقی تحقق یابد و عدم آن از حقوق اشخاص موضوع داده است و اشاره به پردازش و عدم پردازش کنار هم در این مواد غیردقیق است. در واقع باید واژه «پردازش» از مواد مذکور حذف شود.

از میان مواد باب دوم پیش‌نویس در خصوص حقوق اشخاص موضوع داده، صرفاً ماده ۱۰ با عنوان «انجام پردازش» به حق شخص موضوع داده اشاره کرده است. این ماده مقرر می‌کند: «در شرایط ذیل، شخص موضوع داده حق دارد به داده‌های شخصی خود به‌منظور پردازش آنها دسترسی یابد: الف) شامل اطلاعات طبقه‌بندی شده عمومی یا داده‌های شخصی دیگران نشود؛ ب) استنادپذیری داده‌ها مخدوش نشود».

1. pseudonymisation
2. Encryption
3. Anonymisation

این ماده به حق دسترسی اشاره دارد، لیکن خالی از اشکال نیز نیست؛ اولاً اینکه عنوان ماده که «انجام پردازش» است با حق دسترسی در ماده همخوانی ندارد. در واقع عنوان مبین حق مذکور در ماده نیست؛ ثانیاً حق دسترسی به معنای دقیق آن در GDPR - که بیان شد - در ماده ۱۰ پیش‌نویس به خوبی تبیین نشده و بیان شده است که شخص موضوع داده «به‌منظور پردازش» حق دسترسی دارد. با وجود چنین قیدی، ابهامی ایجاد می‌شود، بدین‌بیان که اگر هدف شخص موضوع داده پردازش نباشد، حق دسترسی وجود ندارد؛ در حالی که حق دسترسی مطلق است و منوط به پردازش نیست.

فارغ از امور پیش‌گفته می‌توان حمایت از حقوق اشخاص موضوع داده را در خلال قوانین موضوعه، مبانی حقوق ایران و فقه امامیه جست‌وجو کرد. با جست‌وجو در قوانین موضوعه ایران در خصوص بحث حاضر، ماده ۵۹ قانون تجارت الکترونیکی ایران قابل بیان است. این ماده به حق دسترسی، حق تصحیح و حق حذف اشاره کرده است. البته باید گفت موضوع حمایت‌های این قانون «داده‌پیام‌های شخصی» یعنی داده‌هایی است که در بستر الکترونیکی و به‌عبارت دقیق‌تر تجارت الکترونیکی استفاده می‌شوند؛ لیکن داده‌های شخصی مطابق با GDPR ممکن است به صورت‌های مختلفی پردازش شوند. در واقع پردازش مصادیق متعددی دارد که استفاده از داده‌ها در بستر الکترونیکی یکی از آنهاست؛ بنابراین از این حیث که قانون تجارت الکترونیکی تنها به‌نوعی خاصی از پردازش می‌پردازد، در حمایت از داده‌های شخصی محدود است و شامل حمایت کامل از داده‌های شخصی در تمامی بسترها نیست. بدین‌سبب نمی‌توان حمایت‌های قانون تجارت الکترونیکی را در خصوص داده‌های شخصی جامع دانست و این قانون صرفاً در دامنه موضوعی خود برای داده‌های شخصی قابل استفاده است.

فارغ از قانون مذکور، قوانین موضوعه ایران صراحتی بر حقوق اشخاص موضوع داده ندارد و به منظور بررسی این حقوق باید در مبانی حقوق ایران و فقه امامیه تتبع شود. در این خصوص باید بین فرضی که مبنای پردازش قرارداد یا ضرورت قراردادی باشد و موردی که پردازش براساس حکم قانون رخ می‌دهد، تفاوت قائل شد. بدین توضیح که باوجود قرارداد بین شخص موضوع داده و اشخاص پردازش‌کننده داده، شخص موضوع داده می‌تواند به هریک از حقوق مذکور در قرارداد تصریح کند و بدین‌سبب از این حقوق بهره‌مند شود. البته با وجود قرارداد و عدم تصریح به حقوق مذکور نیز می‌توان از این حقوق بهره‌مند شد، آن هم صرفاً در حالتی که چنین حقوقی به موجب عرف مسلم قابل جریان باشد، زیرا عرف مبین اراده ضمنی طرفین قرارداد است (ر.ک: کاتوزیان، ۱۳۹۵: ۵۳ - ۵۲). به این مسئله در مواد مختلف قانون مدنی مانند ۱۲۲۵ اشاره شده است. بهره‌مندی از حقوق مذکور در فرضی که مبنای پردازش قانونی باشد، دشوار است و باید با

۱. «متعارف بودن امری در عرف و عادت به‌طوری‌که عقد بدون تصریح هم منصرف آن باشد بمنزله ذکر در عقد است».

استناد به مبانی حقوق ایران و فقه امامیه اثبات شود. به‌طور نمونه می‌توان گفت از آنجا که داده‌های شخصی به لحاظ ماهوی مال هستند و براساس قاعده تسلیط شخص موضوع داده باید بر داده‌های شخصی اش تسلط کامل داشته^۱ و از حق دسترسی، حق حذف، حق تصحیح و محدودیت پردازش برخوردار باشد، زیرا مالک می‌تواند هرگونه تصرفی در اموال خود داشته باشد. در عین حال برخی حقوق دیگر مانند حق دریافت اطلاعات از کنترل‌کننده، حق انتقال داده، عدم ارزیابی با تصمیمات خودکار و حق اعتراض در شرایط خاص و موقعیت‌های ویژه، به‌سادگی از مبانی قابل استنباط نیست و نیاز به تصریح قانون دارد؛ زیرا این حقوق به صرف مال بودن داده شخصی قابل جریان نیست. به‌طور مثال اینکه چه اطلاعاتی باید از کنترل دریافت شود یا در چه موقعیت‌هایی حق اعتراض وجود داد، باید مورد تصریح قانونی قرار گیرد. همچنین حق انتقال داده و عدم ارزیابی با تصمیمات خودکار نیز حقوق خاص و جدید هستند که برخورداری از آنها، تعیین دامنه و چگونگی جریان آنها باید به‌طور خاص مورد اشاره قرار گیرد.

فارغ از اینکه با عدم صراحت قانون و عدم عرف مسلم برخی از حقوق اشخاص موضوع داده اثبات‌شدنی نیستند، سایر حقوقی که از مبانی قابل استنباط است - حق دسترسی، حق حذف، حق

۱. با توجه به اینکه عرف در تعیین مصادیق مال نقشی برجسته‌ای دارد و به‌دلیل پیشرفت فناوری اطلاعات و تغییر جامعه، به‌طور منطقی باید مصادیق مال روزبه‌روز گسترده‌تر شوند؛ برای نمونه از نظر برخی فقها (فاضل لنکرانی، ۱۳۹۶، ج ۲: ۳۲۹) امروزه کسی در مال بودن حق بهره‌برداری از آثار ادبی و هنری، اختراع و مصادیق مختلف مالکیت‌های معنوی شکی ندارد، چراکه «مال» در تعریف عقلا، امری اعتباری است و عینیت در آن دخالتی ندارد و شامل منافع اعیان نیز می‌شود، بنابراین برخی حقوق مانند حق بهره‌برداری از آثار ادبی و هنری مطابق سیره عقلا مشمول مصادیق مال است.

داده شخصی نیز با توجه به نظر عرف ویژگی‌های اصلی مال را دارد، چراکه مفید بودن و ارزش اقتصادی در خصوص داده‌های شخصی وجود دارد و حتی داده‌های شخصی افراد عادی نیز ارزشمندند و چنین داده‌هایی ارزش اقتصادی به‌دنبال دارند (Singh, 2016: 138). برای مثال بسیاری از کسب‌وکارهای نوآورانه موفق، مانند شبکه‌های اجتماعی، موتورهای جست‌وجو، شرکت‌های تبلیغاتی با داده‌های شخصی پیشرفت می‌کنند و موفقیت آنها اغلب با مقدار داده‌های موجود برای آنها تعیین می‌شود (Purtova, 2015: 5) به‌دلیل همین ارزشمندی، بخش عمومی و خصوصی داده‌های شخصی را جمع‌آوری و پردازش می‌کنند. افزون‌بر این داده‌های شخصی قابلیت اختصاص به شخص معین را نیز دارند؛ بنابراین عرف امروز در مال بودن داده‌های شخصی تردیدی ندارد. با مال بودن داده شخصی تمامی مبانی و حمایت‌هایی که به‌سبب محترم بودن اموال وجود دارند، در خصوص داده‌های شخصی نیز قابل پذیرش هستند. همچنین بسیاری از قواعد فقهی مانند قاعده محترم بودن مال غیر، قاعده تسلیط و... قابلیت جریان بر داده‌های شخصی را دارند.

تصحیح و محدودیت پردازش - نیز با اختلاف مبانی روبه‌روست، زیرا از یک سو مبانی مذکور (مالیت داده شخصی و قاعده تسلیط) وجود دارد و از سوی دیگر اصل بر برائت است و اشخاص پردازش کننده داده تعهدی نسبت به اشخاص موضوع داده ندارند؛ بنابراین از قانونگذار انتظار می‌رود در این خصوص اهتمام ورزد و به حقوق اشخاص موضوع داده در سند قانونی مستقل اشاره کند و هرگونه ابهام در خصوص حقوق اشخاص موضوع داده و عوامل تضييع چنین حقوقی را از بین ببرد.

در انتهای این قسمت باید همانند بند قبلی، چگونگی رفع تزامم میان حقوق اشخاص موضوع داده به‌عنوان حقوق فردی با مصادیق حقوق جمعی بررسی شود. در صورت تقابل حقوق جمعی با حقوق اشخاص موضوع داده به‌عنوان حقوق فردی، حقوق جمعی بر حقوق اشخاص موضوع داده حاکم است، زیرا حقوق جمعی - مانند امنیت ملی، دفاع ملی و ... - اغلب به نفع عموم هستند و از مصادیق نظم و منافع عمومی به‌شمار می‌آیند. منافع و مصالح عمومی نیز بر منافع خاصه یا مصالح فردی مقدم‌اند (ر.ک. منتظری، ۱۳۶۷، ج ۵: ۳۷۶؛ ر.ک: مکارم شیرازی، ۱۳۸۵، ج ۲: ۲۷۹؛ ر.ک: میرزای قمی، ۱۳۷۱، ج ۴: ۷۱). مبنای چنین تقدمی رعایت صلاح عموم مردم و توجه به احوال کلی آنان است، زیرا منافع عمومی، مصالحی است که نفع آن ناظر بر جمع زیادی از مردم است و از سنخ منافی که صرفاً جنبه شخصی داشته یا در جهت حفظ منافع فرد، دسته، گروه و جمعیتی خاصی باشد، نیست (ایازی، ۱۳۸۹: ۳۴۹ و ۳۶۰). در واقع تقدم منفعت عمومی مقتضای نظم عمومی و عدالت است (عمید زنجانی، ۱۳۹۱: ۱۷۹). با وجود این، حفاظت از حقوق جمعی به موجب حقوق ایران نیز از موجبات محدودیت حمایت از اشخاص موضوع داده است؛ لیکن در اینجا ضروری است حقوق جمعی که در مقابل حقوق اشخاص موضوع داده قرار می‌گیرند و بر آنها مقدم‌اند، توسط قانونگذار تعیین مصداق شوند تا حقوق شخص موضوع داده بی‌سبب تضييع نشوند.

نتیجه‌گیری

به موجب GDPR اشخاص موضوع داده، حقوق مختلفی دارند. چنین حقوقی عبارت‌اند از حق دریافت اطلاعات که براساس آن شخص موضوع داده باید از وجود هرگونه عملیات پردازش بر روی داده‌های شخصی خود و از مبانی حقوقی پردازش و اهداف آن مطلع شود. حق دیگر اشخاص موضوع داده، حق دسترسی به داده‌های شخصی‌شان است که به موجب آن اشخاص موضوع داده باید به داده‌های خود و اطلاعات مختلفی در خصوص آنها دسترسی داشته باشند. همچنین از آنجا که پردازش داده می‌تواند به حقوق و آزادی‌های اشخاص موضوع داده آسیب برساند، به‌خصوص در جایی که پردازش غیرمجاز یا شامل داده‌های نادرست یا ناقص است، GDPR حقوق مختلفی را برای اشخاص موضوع داده ارائه می‌کند تا به آنها اجازه دهد

فعالیت‌های پردازشی انجام‌گرفته توسط اشخاص پردازش‌کننده داده را محدود کنند یا تحت تأثیر قرار دهند؛ چنین حقوقی شامل حق تصحیح، حق حذف (فراموش شدن) و حق محدودیت پردازش‌اند. حق انتقال داده نیز حق دیگری است که GDPR برای اشخاص موضوع داده مقرر کرده است و به اشخاص موضوع داده اجازه می‌دهد تا ارائه‌دهندگان خدمات را به ساده‌ترین حد ممکن، تغییر دهند. حق بعدی حق اعتراض است که براساس آن شخص موضوع داده به دلیل موقعیت خاص خود می‌تواند نسبت به پردازش اعتراض کند. آخرین حق به موجب GDPR، حق عدم ارزیابی با تصمیمات خودکار است. به موجب این حق، اشخاص موضوع داده نباید در معرض تصمیماتی قرار گیرند که صرفاً با دستگاه‌ها انجام می‌شود و اثرات حقوقی مرتبط برای شخص موضوع داده ایجاد می‌کند یا به‌طور مشابه، تأثیرات زیادی بر شخص موضوع داده می‌گذارد. شایان ذکر است که اگرچه حمایت از حقوق اشخاص موضوع داده در قالب حقوق شهروندی ضروری است، این حقوق که فردی هستند، تاب مقاومت در مقابل حقوق جمعی مانند امنیت ملی را ندارند. تقدم حقوق جمعی نسبت به حقوق اشخاص موضوع داده در ماده ۲۳ GDPR مورد تصریح قرار گرفته است.

به‌منظور بررسی حقوق مذکور در نظام حقوقی ایران و حمایت از اشخاص موضوع داده، ابتدا باید گفت با اینکه مهم‌ترین عنصر در خصوص حمایت از حقوق اشخاص موضوع داده، وضع دقیق حقوق اشخاص موضوع داده در بسترهای قانونی و تصریح به این حقوق در قوانین موضوعه است؛ لیکن نظام حقوقی ایران مواد قانونی مصرح در این خصوص ندارد و صرفاً در این باره به ارائه طرح و لایحه پرداخته است که این موارد نیز در راستای حمایت مفید نیستند. در واقع مهم‌ترین چالش نظام حقوقی ایران در راستای حمایت از حقوق اشخاص موضوع داده، عدم صراحت قانون است و این عدم پشتوانه قانونی موجب تضییع حقوق اشخاص موضوع داده و کمرنگ شدن حمایت از آنها شده است.

اگرچه برخی از حقوق اشخاص موضوع داده از مبانی حقوق ایران و فقه امامیه قابل استنباط است، تمامی حقوق مذکور از مبانی حقوق ایران و فقه امامیه قابل اثبات نیست، حتی حقوق قابل اثبات نیز با اختلاف مبانی و ابهام روبه‌روست. با وجود معضلات مذکور از یک طرف و اهمیت پرداختن به حقوق اشخاص موضوع داده از سوی دیگر، ضروری است که قانونگذار در زمینه این مسئله مهم اهتمام ورزد و در این خصوص سند قانونی مستقلی تدوین کند. قانونگذار در سند مذکور باید به هریک از حقوق اشخاص موضوع داده و نیز عوامل تأثیرگذار بر حقوق اشخاص موضوع داده مانند تقابل چنین حقوقی با حقوق جمعی اشاره کند. بدین‌صورت که مصادیق حقوق جمعی را که به‌دلیل تحقق عدالت و جریان نظم عمومی بر حقوق اشخاص موضوع داده مقدم‌اند، مورد تصریح قرار دهد تا تعادل مناسب بین حمایت از حقوق اشخاص موضوع داده و حقوقی جمعی برقرار شود.

منابع

۱. فارسی

الف) کتابها

۱. ایازی، محمدعلی (۱۳۸۹)، ملاکات احکام و شیوه‌های استکشاف آن، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
۲. عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۹۱)، قواعد کلی عقود کتاب البیع و المتاجر، تهران: خرسندی.
۳. فاضل لنکرانی، محمدجواد (۱۳۹۶)، مکاسب محرمه، ج ۲، قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (ع).
۴. کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۵)، قواعد عمومی قراردادها، ج ۳، تهران: سهامی انتشار.
۵. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۵)، دائرةالمعارف فقه مقارن، ج ۲، قم: مدرسه الإمام علی بن ابی طالب (ع).
۶. منتظری، حسینعلی (۱۳۶۷)، مبانی فقهی حکومت اسلامی (دراسات فی ولایة الفقیه و فقه الدولة الإسلامية)، ج ۵، قم: کیهان.

ب) قوانین و مقررات

۷. پیش‌نویس طرح قانون حمایت از حقوق کاربران و خدمات پایه کاربردی فضای مجازی ۱۴۰۰.
۸. پیش‌نویس لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی تیرماه ۱۳۹۷، منتشرشده در سایت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران.
۹. قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲.
۱۰. قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷.

۲. عربی

۱. میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمدحسن (۱۳۷۱)، جامع الشتات، ج ۴، تهران: کیهان.

۳. انگلیسی

A) Books

1. Voigt, Paul & Von dem Bussche, Axel (2017), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR)*. Springer International Publishing.

B) Articles

2. Chassang, Gauthier & Southerington, Tom & Boeckhout, Martim & Slokenberga,

- Santa (2018), "Data Portability in Health Research and Biobanking: Legal Benchmarks for Appropriate Implementation", *European Data Protection Law Review*, 3, pp.297–307.
3. Finck, Michele (2018), "Blockchains and Data Protection in the European Union", *European Data Protection Law Review*, pp.17–35.
 4. Mittal, Sandeep (2017), "Old Wine with a New Label: Rights of Data Subjects Under GDPR", *SSRN Electronic Journal* (pp. 67–71). <https://doi.org/10.2139/ssrn.2992042>
 5. Politou, Eugenia & Alepis, Efthimios & Patsakis, Constantinos (2018), "Forgetting personal data and revoking consent under the GDPR: Challenges and proposed solutions", *Journal of Cybersecurity*, 4(1), 1–20. <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyy001>
 6. Purtova, Nadezhda (2015), "The illusion of personal data as no one's property", *Law, Innovation and Technology*, Vol.7, No.1, pp.1–29. <https://doi.org/10.1080/17579961.2015.1052646>
 7. Singh, Atul (2016). "Protecting Personal Data as a Property Right", *ILI Law Review*, Winter Issue, pp.123–139.
 8. Wagner, Julian & Benecke, Alexander (2017), National Legislation within the Framework of the GDPR. *European Data Protection Law Review*, Vol.2, No.3, pp.353–361. <https://doi.org/10.21552/edpl/2016/3/10>

C) Cases

9. CURIA. (n.d.-a). Case C-131/12,2014. Retrieved May 1, 2021, from <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7233989>
10. CURIA. (n.d.-b). Case C-40/17,2019. Retrieved May 2, 2021, from <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216555&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5109289>
11. CURIA. (n.d.-c). Case C-553/07. Retrieved May 19, 2021, from <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74028&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6728910>

D) Thesis

12. Eija, Saaranen. (2018), Applying General Data Protection Regulation In Small Organizations Simplified Framework and Templates for Managing a Privacy. School of Business and Culture.
13. Reini, Pasi (2019). GDPR implementation Case: Headpower Oy [University of Transport and Communications]. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/166514/Reini_k7696_thesis_version4.1.pdf?sequence=2

E) Statute

14. EUR-Lex. (2016), Regulation (EU) 2016/679 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation – GDPR). Official Journal of the European Union, 1–88. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>

F) Generic

15. BNA. (2016), The Final European Union General Data Protection Regulation. Security Privacy and Law Report, 1–14.
16. Jarvis, Lee (2019), The Age of Big Data Analytics: A cross-national comparison of the implementation of Article 23 of the GDPR in the United Kingdom, France, Germany and Italy (pp. 1–50).

G) Websites

17. European Commission. (n.d.), Questions and Answers – General Data Protection Regulation. Retrieved February 13, 2020, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_18_387
18. European Commission. (2018a). Can I ask a company/organisation to send me my personal data so that I can use it somewhere else? | European Commission. https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rights-citizens/my-rights/can-i-ask-company-organisation-send-me-my-personal-data-so-i-can-use-it-somewhere-else_en
19. European Commission. (2018b), Can I ask a company/organisation to stop processing my personal data? https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rights-citizens/my-rights/can-i-ask-company-organisation-stop-processing-my-personal-data_en
20. European Commission. (2018c), Can I ask a company to delete my personal data? | European Commission. Data Protection Law. https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rights-citizens/my-rights/can-i-ask-company-delete-my-personal-data_en
21. European Commission. (2018d), Can I be subject to automated individual decision-making, including profiling? | European Commission. https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rights-citizens/my-rights/can-i-be-subject-automated-individual-decision-making-including-profiling_en
22. European Commission. (2018e), How can I access my personal data held by a company / organisation? | European Commission. https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rights-citizens/my-rights/how-can-i-access-my-personal-data-held-company-organisation_en
23. European Commission. (2018f), What are my rights? | European Commission. <https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rights->

- citizens/my-rights/what-are-my-rights_en
24. European Commission. (2018g), When should I exercise my right to restriction of processing of my personal data? https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rights-citizens/my-rights/when-should-i-exercise-my-right-restriction-processing-my-personal-data_en
 25. ICO. (2018), Right to object. <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/individual-rights/right-to-object/>
 26. Practical Law. (n.d.), Recital (EU). Retrieved August 11, 2020, from [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-009-6368?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-009-6368?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1)

References In Persian & Arabic:

A) Books

1. Amid Zanjani, Abbas Ali (2012), *General Rules of Contracts in the Book of Al-Baya Val-Motaaajer*, Tehran: Khorsandi Publishing (In Arabic).
2. Ayazi, Mohammad Ali (2010), *Criteria of Rulings and Methods of Its Exploration*, Qom: Qom Seminary Islamic Propaganda Office (In Persian).
3. Fazel Lankarani, Mohammad Javad (2017), *Makaseb Muharama*, Vol. 2, Qom: Jurisprudential Center of the Imams (peace be upon them) (In Persian).
4. Katozian, Nasser (2016), *General principles of contracts*, Vol. 3, Tehran: Enteshar Publication Co (In Persian).
5. Makarem Shirazi, Nasser. (2006). *Encyclopedia of Contemporary Jurisprudence*, Vol. 2, Qom: Imam Ali Ibn Abi Talib School (PBUH) (In Persian).
6. Mirza Qomi, Abolghasem bin Mohammad Hassan (1992), *Jame Al-Shattat*, Vol. 4, Tehran: Kayhan (In Persian).
7. Montazeri, Hossein Ali (1988), *the jurisprudential principles of the Islamic government (Derasat Fi Velayat Al- Faqih Va Fiqh Al-Dolat Al-Islami: Studies in the Juris Consult Leader and Jurisprudence of the Islamic Government)*, Vol. 5, Qom: Keyhan Publishing (In Persian).